

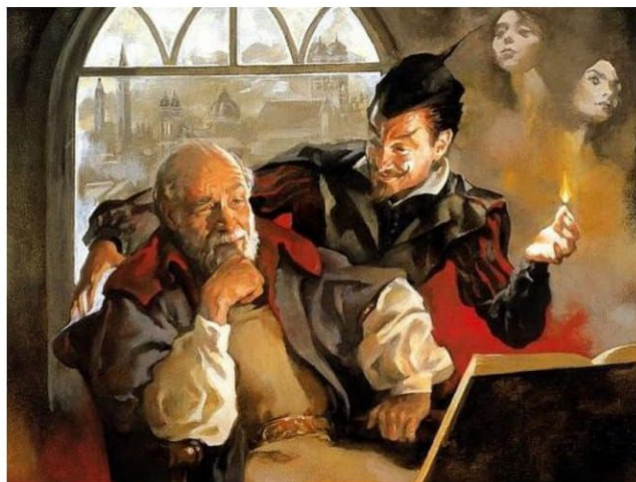
Й.В.Гете «Фауст» (1768-1831, 63 роки)

Зміст

Анкета твору	1
Короткий переказ	4
Система образів.....	7
Образ Фауста	7
Образ Мефістофеля	8
Образ Маргарити.....	9
Порівняльна характеристика образів Фауста і Вагнера	10
Образ Фауста у комп'ютерних іграх	11
Екранізації	11
Джерела	11

Анкета твору

- 1. Жанр.** Філософська трагедія; драматична поема
- 2. Стил**ь -- художній універсалізм, бо твір має різні стилеві елементи: перша частина «Фауста» написана у реалістичній манері, а друга – у романтичній з алегоричними та символічними засобами зображення.
- 3. Джерела трагедії**
 - а) Середньовічні народні легенди XVI ст.;
 - б) ярмаркові лялькові вистави;
 - в) 1587 р. Й.Шпіс «Історія про доктора Фауста, славнозвісного чародія та чорнокнижника»;
 - г) 1604 р. Крістофер Марло трагедія «Трагічна історія доктора Фауста».

4. Історична основа. Справжній Фауст, ім'я якого — **Йоганн Георг**, народився наприкінці XV ст. в одному з провінційних німецьких містечок. Вчені по різному пояснюють походження його прізвища. Одні стверджують, що воно походить від німецького *Faust*, що в перекладі означає **кулак**, інші вбачають в ньому псевдонім, утворений від латинського *Faustus* — **щасливий**. Цей псевдонім підкреслював успішний характер діяльності вченого, мага, астролога, віщуна. Сам Фауст називав себе і лікарем, і хіромантом. Він прагнув недозволених знань, а отже, заслуговував осуду, був грішником, бо з точки зору людини того часу ці знання можна здобути лише в союзі з дияволом. Письмові джерела повідомляють також, що він вчився в університеті, деякий час учителював, а згодом мандрував Німеччиною, здобувши славу лікаря, алхіміка, астролога. Згодом став професором, читав лекції в різних університетах, мав учнів і послідовників. Ще за життя вченого ходили різні оповіді про його вчинки, в яких вбачали щось надзвичайне, фантастичне. Дивовижні знання та вміння Фауста спричинили чутки про його зв'язок з дияволом, а його трагічна смерть (він загинув близько 1540 р. від вибуху під час своїх нічних занять алхімією) породила легенду про те, що диявол буцімто задушив Фауста і забрав його душу, яка, згідно з угодою, була платнею за отримані від диявола знання.

Фауст	
Йоганн Георг (кн. XV ст.), Німеччина	
лікар, алхімік, вчений	
Faust (німецьке слово)	Faustus (латинський псевдонім)
<i>кулак</i>	<i>щасливий</i>

5. Історія написання - 1768-1831, 63 роки

- а) 1768-1775 (19-26 років. важка хвороба) "Графауст";
- б) 1788-1790 (39-41 років) «Фауст. Фрагмент»
- в) 1797-1808 (48-59 років) I частина
- г) 1825-1831 (76-82 років) II частина

6. Композиція. Трагедія починається трьома прологами (Присвята, Театральний вступ, Пролог на небі). Дві частини: I частина - 25 сцен (історія кохання), II частина - 5 дій (історія вічності)

7. Час подій трагедії. 3000 років, від Троянської війни до XVI ст. Фантастичне переплітається з реальністю. Про життя головного героя розповідається в **двох часових планах** — ретроспективно і в теперішньому часі. Побутові сцени поєднуються з фантастичними та історичними, а епохи вільно заступають одна одну.

8. Головні герої I частини: Фауст – головний герой, який шукає істину, злиття з природою; Мефістофель злий дух, чорт; Бог; Вагнер – учень Фауста, Маргарита, брат Маргарити – Валентин.

Головні герої II частини: Фауст, Мефістофель, цар, Єлена Прекрасна, Гомункул, Філемон і Бавкіда

9. Тема. Життєві шукання Фауста. Це драма про історію людства, про мету, сенс людської історії, про людину, її місце у світі, покликання, відповідальність перед іншими людьми

10. Ідея: утвердження розуму, сили духу, творчих можливостей людини, її здатності до морального вдосконалення, пізнання світу й перетворення дійсності.

"Блаженний той, хто ще надію має На світ зирнуть із цього моря тьми!"

"Риньмося сміло в час прибою, В потік випадків і подій, Нехай і сміх, і плач, І щастя, й біль невдач Перехлюпуються, як хвилі рік: Лиш в русі проявить себе чоловік".

11. Проблемне питання: що є людина на землі – «божественне створіння», яке прагне істини, чи «тварина із тварин».

12. Проблематика – життя і смерть, добро і зло, сутність буття, призначення людини у світі, людина і природа, людина і всесвіт, пізнання світу, кохання, мистецтво і його роль у суспільстві

"Ну і до чого ж я довчивсь? Як дурнем був, так і лишивсь". "А серце крається в самого: Не можем знати ми нічого". "На всі високі духу поривання Матерія лягає тягарем". "Чому лиш дух крилатий в нас, Але тілесно ми безкрилі?.."

13. Символічність образів

Бог — символ абсолютного знання, мудрості, добра.

Мефістофель — втілення високої духовної культури думки, але думки скептичної і цинічної; символ зла та його місця у Всесвіті згідно із задумом Бога.

Фауст — чудовий екземпляр людської породи: невтомний шукач необмеженого знання і нескінченного щастя; символ духовних пошуків людства.

Вагнер — втілення схоластичного знання.

Маргарита — символ жіночої частини людського роду.

Цісар — символ бездарного володаря, здатного згубити підвладну йому країну.

Гомункул — життя — це довгий еволюційний шлях, а не вибух, тому лабораторним способом не можна створити реальну людину; втілення абсолютної духовності, інтелекту.

Єлена — символ античної краси, абсолютної гармонії.

Евфоріон — символ несталого союзу між сучасністю та античністю; образ, навіяний смертю Байрона.

Короткочасний союз Єлени і Фауста символізує спростування гіпотези про врятування сучасного світу за допомогою античного ідеалу.

Вбрання Єлени в руках Фауста — символ того, що сучасна людина в змозі оволодіти тільки формою, а не духом античності.

Хірон — символ скептично налаштованої частини людства, нездатної сприйняти потяг до ідеалу.

14. Символічність сцен

Сцена	Символічний зміст	Яким з випробування виходить Фауст
«Авербахів склеп» у Лейпцигу»	Людство нерідко піддається тваринному задоволенню, звирячим інстинктам: «Прелюдожерно гарно нам, Мов всім на світі кабанам». Мефістофель прагне показати тваринне нутро людей	Фауста не задовольняють ниці інстинкти. Пияцтво — це не та воля, про яку він мріяв: «Вони мені обридли всі». Він прагне втамувати духовну, а не тілесну спрагу
«Відьмина кухня»	Головна проблема — як помолодіти. Мефістофель спокушає Фауста земними радощами. Відьма своїм чаклунством намагається звабити душу Фауста вічною молодістю	Фауста не задовольняє буденне, бездуховне існування: «Не по мені вузьке життя». Ворожіння відьми теж його не приваблює. Хоча Фауст і випив чарівний еліксир відьми й помолодшав, проте він не втратив своєї сутності
Сцени з Маргаритою	Випробування Фауста коханням. Мефістофель намагався довести, що людина не здатна на справжні почуття, а шукає лише плотських утіх	Незважаючи на драматичну розв'язку, кохання виявилось дужчим за диявольський розрахунок. Фауст кохав по-справжньому. Кохання відкрило йому весь світ
«Вальпуржина ніч», «Сон у Вальпуржину ніч»	Це випробування розвагами й забуттям. Мефістофель намагається відволікти Фауста від духовних проблем, забрати його у полон темних сил	Фауст не відмовляється від солодкого забуття, він не може забути Маргариту й того, що скоїв. Він лишається собою

15. Висновок

ЛЮДИНА	ЛЮДСТВО	СВІТ
Людина — суперечлива істота, місце боротьби добра і зла, вона шукає смисл буття, прагне усвідомлення свого місця в світі, духовного саморозвитку <i>"Я — стою на роздоріжжі... У мене в грудях дві душі живуть, Між себе вкрай не схожі — і ворожі. Одна впила жадливо в світ земний І розкошує з ним в любовній млості, А друга рветься в тузі огневій У неба рідні високості..."</i>	Усі люди різні. Вони недосконалі духовно, піддаються "мерзенним" інстинктам, але водночас людство має великі можливості до морального перетворення і перетворення світу. Велич людства полягає у силі його Духу і здатності до Дії. Падаючи й помиляючись, людство повинно дійти до духовного очищення й оновлення світу. <i>"Лиш той життя і волі гідний, Хто б'ється день у день за них. Нехай же вік і молоде, й старе Життєві блага з бою тут бере. Коли б побачив, що стою з народом вільним в вільному раю, Я міг би в захваті гукнути: Спинись, хвилино, гарна ти! Чи ж може вічність поглинути Мої діла, мої труди? Провидячи те щасне майбуття, Вкушаю я найвищу мить життя".</i>	Світ безмежний і різноманітний у своїх проявах, він вабить людину своєю глибиною, непізнаною таїною, нерозгаданою гармонією. Людина прагне вдосконалення світу. Світ рухливий у своїх виявах, здатний до розвитку. <i>"Могутнім громом сонце грає В гучному хорі братніх сфер І путь накреслену верстає Од первовіку й дотепер... Величні всі діла Творця".</i> <i>"Земля із швидкістю страшною Круг сонця кулею літа, І райське світло дня чергою Зміняє ночі темнота. Хвилює море незоре І шумом скелі покрива, Та сфер стремління вічно-скорє І гори, й море порива".</i> <i>"Вийшли всі до світу ясного! Глянь, народу якого Розійшлося по садах, по полях, А ріка тече розлого, Вся в веселих, рухливих човнах... А он — селян святкові зграї, Тут люди раді, як у раї, І скрізь один лунає крик: "Ось тут я справді чоловік!"</i>

Короткий переказ

Посвята

Театральний вступ (розмова директора театру, поета та коміка – це відображення поглядів Гете на поезію та мистецтво) Трагедія починається з суперечки між директором театру й поетом про те, як варто писати п'єсу. Директор стверджує, що глядач грубий, безглуздий і не має власної думки, тому судить про твір із чужих слів. Та й не завжди його цікавить мистецтво — дехто приходиться на виставу лише для того, аби похизуватися своїм убранням. Отже, писати великий твір немає сенсу, оскільки глядач загалом не здатний його оцінити. Замість цього слід звалити до купи все, що трапиться під руку, адже глядач і так не оцінить великих думок — здивувати його слід відсутністю зв'язку у сюжеті.

Пролог на небі – зав'язка: суперечка між Богом і Мефістофелем: Що ж є людина на землі — "божественне створіння", яке прагне істини, чи "тварина із тварин"?.. Це головна проблема "Прологу на небесах", що визначає ідейний зміст трагедії "Фауст".

Перша частина – 25 сцен

Фауст пробує пізнати суть буття за допомогою магії. Та Дух землі, обурений зухвалою самовпевненістю вченого, нічого не відкриває йому. Приходить Вагнер – учень Фауста, він сухий педант та книжник, який не вміє поєднувати науку з практичною діяльністю. Висока мета викликає у ньому страх, для нього головне дотримуватись догм. А Фауст – творець, який вічно шукає істину та сенс буття. Коли Вагнер залишає Фауста, герой вирішує покінчити з життям. Від самогубства Фауста рятує спогад про дитинство, навіяний пасхальними співами ангелів. Суть їхніх пісень — утвердження беззаперечного відродження людини, що пройшла важкими шляхами земного буття. Фауст вирішує, що самогубство — капітуляція людини перед Всесвітом. Герой радіє святу пасхи, і селяни радісно вітають його. Фауст рятував людей під час епідемії, він любить і розуміє їх. Як і вони, герой радіє красі весняного дня, пробудженню природи. Вдячність простих людей він розцінює як вияв їхньої щирості, а не як свою заслугу чи, тим паче, перевагу над ними.

День, проведений серед людей та природи, привніс у душу Фауста гармонію. Та повернувшись у кабінет, Фауст відчуває болісні, тяжкі сумніви. У його ніг крутиться чорний пудель, який прийшов з ним з прогулянки. Це Мефістофель. Щоб прогнати сумніви Фауст перекладає німецькою мовою Євангеліє, і задумується над першоосновами буття, в результаті чого сміливо змінює божественне: «Спочатку було Слово» — на власне: «Спочатку було Діло». Водночас із запереченням євангельської істини з'являється Мефістофель — дух руйнації та сумніву. Нищачи старе, він тим самим спонукає до народження нового, а це дає змогу твердити, що, всьому бажаючи зла, він творить добро.

1. Договір з Мефістофелем. Мефістофель поставив собі за мету взяти в полон душу людини. Він спокушає Фауста, котрий давно б'ється у безвиході, надією на пізнання життя і щастя: "Покинь нікчемні заняття, — Узнаєш, що таке життя". Мефістофель кличе героя з темного кабінету на широкий простір, у вільний світ. Укладається угода між людиною і дияволом:

Фауст. Коли, упокоєний, впаду на ліні ложе,

То буде мій останній час!

Коли тобі, лукавче, вдасться

*Мене собою вдовольнить,
Коли знайду в розкошах щастя, —
Нехай загину я в ту мить!
Ідем в заклад?*

2. Аурбахів склеп у Лейпцигу. У супроводі Мефістофеля Фауст відвідує "Авербахів склеп" у Лейпцигу, де п'є та гуляє веселе товариство. Мефістофель хоче показати, як "весело живе гульвіса". Але Фауст відмовився взяти участь у загальних веселощах. І перша спроба Мефістофеля відвернути Фауста з шляху великих шукань закінчується поразкою.

3. Відьмина кухня. Мефістофель приводить Фауста до відьми, щоб вона дала чарівний напій молодості, для того щоб поживавити його чуттєві пристрасті.. Фауст помолодів на 30 років, та він не втратив своєї людської суті.

4. Випробування коханням. Фауст знайомиться з молодою дівчиною Маргаритою (Гретхет – зменшувально-пестлива форма від «Маргарита»), і в його серці пробуджується жадоба кохання. Мефістофель радіє. Та, кохання, що заповонило серце Фауста, підказує йому шлях до серця дівчини, і він обходиться без чорта. Для диявола Маргарита – лише засіб пробудити в душі Фауста низькі пристрасті, хтиві бажання. Для Фауста ж вона кохана жінка. Сліпо віддавшись своєму почуттю, наївна Гретхен, прирекла себе на страждання. І це кохання приводить до ряду трагедій: помирає мати Гретхен, гине на двобой з Фаустом, шпагою, якого керує Мефістофель, брат Маргарити – Валентин, Маргарита вбиває дитину, адже вона народжена поза шлюбом. Дівчина відчуває важкі душевні муки, страждання. Вона кається, та в соборі бачить страшного привида – символ своєї провини і непритомніє.

5. Вальпуржина ніч. Розповідається про розгул нечистої сили на горі Брокен. Фауст бачить серед присутніх непорушну прозору тінь Гретхен. Він усвідомлює тягар своєї провини. Маргарита знаходиться у в'язниці за дітовбивство. Фауст намагається її врятувати, та пізно. Не витримавши горя, яке її спіткало, Гретхен збожеволіла і померла. Мефістофель пророкує їй вічні муки, але голос з неба обіцяє дівчині порятунок.

Друга частина – 5 актів. Нагадує традиційні мандри по чудесних островах. Тут герой намагається осягнути нове й дивне для нього життя і взяти в ньому посильну участь. Спочатку Фауст попадає до двору безтурботного імператора. Мефістофель знаходить для збанкрутілого імператора скарб, але золото починає палахкотіти пожежею і спалює все навколо. Вигадані Мефістофелем паперові гроші втішають імператора, і він знов повертається до свого балу-маскараду. Фауст глибоко вражений: незважаючи на гостроту державних проблем, ніхто не збирається їх реально розв'язувати. Перед ним світ суцільного блазнювання (I акт).

Із світу, де люди самі себе дурять, не замислюючись ні про що дійсне, Фауст потрапляє у світ античного міфу, де все за своєю природою недійсне, фантастичне, казкове. Фауста супроводжує чоловік з колби — Гомункул. Він все знає і розуміє. Але його дії скуті склом. Гомункул мріє про просте людське життя. Для цього йому потрібно народитися знову, тобто — за задумом Гете — пройти весь шлях еволюції людського роду від самого початку. Гомункул у супроводі Фауста і Мефістофеля простує до витоків людства — у світ міфології. Але наприкінці Гомункул гине, неначебто даючи цим зрозуміти, що всезнання і звичайне людське існування — несумісні (II акт).

З царини міфологічних початків світу Фауст перелітає в царину поезії. Тут він виступає в образі середньовічного лицаря і одружується з Єленою Прекрасною, персонажем «Іліади» Гомера. У подружжя народжується син Евфоріон — дух поезії. Евфоріон літає над землею, він грайливий і примхливий, як сама поезія. Але, відірвана від землі, поезія гине. Так і Евфоріон — якось загрався, занадто високо злетів над землею, впав і розбився. Тієї ж миті чари розвіюються, і Фауст постає знов у

звичному вигляді. Його спроба залишитися назавжди у світі ідеальної краси скінчилася невдачею. Людина створена для земного. Краса — це лише ілюзія (III акт).

В цей час цісар (I акт) геть розорився через власну недбайливість та паперові гроші Мефістофеля. У країні почалася війна, Мефістофель і Фауст допомагають йому. Цісаря не обходить, що перемогу здобуто чаклуванням, адже політика не дуже зважає на такі речі. Головне — багаті трофеї в руках! Для заспокоєння власного сумління він згоден спорудити храм на честь справжньої віри. Фауст ще раз переконується, що якихось постійних цінностей для цієї людини просто не існує (IV акт).

В останньому, п'ятому, акті Фаусту вже сто років. Він отримав від цісаря смугу землі вздовж моря як нагороду за допомогу у війні. Там Фауст замислив збудувати світлі й радісні міста. Але спочатку землю осушити і захистити від моря. І знов, уже вкотре, Фауст пізнає трагічний закон життя: будь-яка діяльність однієї людини суперечить інтересам іншої, йому доводиться вирішувати, що робити з хатиною самотніх старих Філемона і Бавкіди, що мешкають на його території. Ставши підприємцем, він відкрив для себе, що «війна, торгівля і піратство — три сутності одної». Захопившись своїми планами, Фауст морально готовий зневажити справедливість. За його наказом Мефістофель підпалює хатину; у вогні гинуть Філемон і Бавкіда.

Фауст підбиває підсумок своєму життю. Він пересвідчився в цінності реального буття і діяльного життя людини:

Фауст.

*Доволі вже спізнав земний я круг,
Шкода мені потойбіч зносить дух.
Безумний той, хто в мріях непотрібних
За хмарами шука собі подібних!
Тут твердо стій і пильний зір одкрій;
Допитливим і цей світ не німий.*

*Навіщо нам до вічності ширяти
Що знаємо, рукою можна взяти.
Отак мудрець ітимає у житті,
І не зіб'є мара його з путі.*

У кінці твору Фауст глибокий старець, він осліп, та все ж продовжує працювати. Йому вдалося відвоювати у моря землю, побудувати торгове місто. Герою здається, що народ працює, осушує болота, та то вже лемури риють йому могилу. Мефістофель сподівається, що душа Фауста потрапить до його рук.

Фауст замислюється над питанням: що може виправдати його помилки? Як спокутувати йому свою провину перед знівеченими долями? І знаходить відповідь: людину виправдовують невтомна праця, довічна боротьба за «життя і волю»:

Фауст.

*Лиш той життя і волі гідний,
Хто б'ється день у день за них.
Нехай же вік і молоде, й старе
Життєві блага з бою тут бере.
Коли б побачив, що стою
З народом вільним в вільному раю,*

*Я міг би в захваті зукнути:
Спинись, хвилино, гарна ти!
Чи ж може вічність поглинути
Мої діла, мої труди?
Провидячи те щасне майбуття,
Вкушаю я найвищу мить життя.*

З цими словами Фауст падає на руки лемурів і помирає. Мефістофель впевнений у своїй перемозі і проголошує себе переможцем. Він приймає міри, щоб не упустити душу Фауста. Він скликає легіони демонів. Та з'являються небесні сили, і починається боротьба демонів з ангелами. Але троянди, які розкидають ангели загораються від вогняного дихання демонів та палять тіло Мефістофеля. Не витримавши боротьби, демони втікають, і ангели, заволодівши душею Фауста, піднімаються з нею до небес.

Фауст одержує на Небі повне прощення:

Ангели. *Далось нам із лиха пут Шляхетний дух розкути: Стремління вічне й ревний труд Сподобляться покути.*

Біля небесної брами Фауста зустрічає душа Маргарити. Вона вже все простила йому і любить його, як і раніше. Небесний хор співає хвалу «вічній жіночності» — всепрощаючому жіночому коханню та заступництву Богородиці.

Система образів

Образів, які структурують ідейну тканину всього твору, лише два — це Фауст і Мефістофель; інші образи тільки доповнюють головні та символізують спокуси на шляху Фауста до пізнання абсолютної істини.

Образ Фауста

Образ Фауста є центральним у трагедії. Він відображає як суперечливість процесу пізнання, так і неоднозначність поглядів самого Гете. В образі доктора Фауста автор зображує людину, котра прагне усвідомлення глобальних проблем буття.

Фауст — символічна фігура, що втілює риси всього людства, але значно підноситься над рівнем звичайної людини. Фауст — титанічна особистість, яскрава і значна індивідуальність, завжди невдоволена собою та навколишнім світом.

Фауст — людина надзвичайної духовної сили. Мефістофель про нього говорить:

Та раб то раб, а служить по якому?

І їсть і п'є він щось не по-земному.

Його думки, на безум хворі,

Ширяють десь в непевній даліні.

То з неба б він зірвав найкращі зорі,

То тив би він всі радости земні;

Та ні земля, ні далі неозорі

Не вдовольнять тієї маячні.

Образ Фауста позбавлений цілісності: молодий Фауст — людина почуття, Фауст похилого віку — людина розуму.

Гете писав про свого героя: «Щоб правильно зрозуміти Фауста, треба знати його характер — характер людини нетерплячої і незадоволеної земною дійсністю, людини, яка прагне оволодіти вищим знанням, прагне насолоджуватися прекрасним добром, і не може навіть незначною мірою задовольнити своє прагнення, тому знов і знов повертається назад ще більш нещасною».

Фауст — справжній учений, бо його допитливий розум прагне усвідомити себе у світі, досягнути загальної й абсолютної істини. Доля Фауста трагічна, адже відповіді, які він знаходить, здаються йому неповними, а істина — частковою. Трагедія героя починається у сфері свідомості: це трагедія духа, що зважився на осмислення абсолютного і розуміє марність своїх поривань.

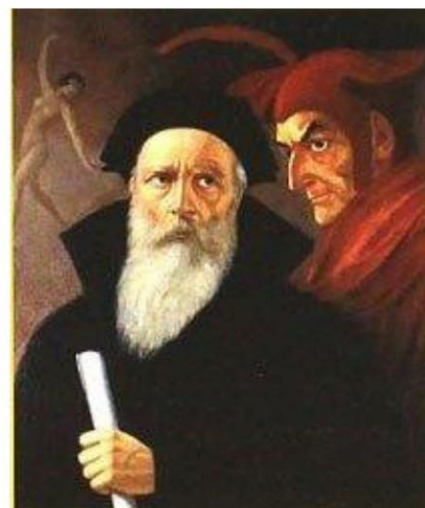
*Природо безконечна! Де ж, коли ж
Знайду ту груди, що нею світ ти поїш,
І небо, й землю — все живиши?*

*Невже ж ти болю в серці не загойи,
Жаги палкої в нім не заспокоїи?*

Фауст завжди самотній: поруч із ним немає нікого, крім чорта. Мета його — досягнути сенсу буття в цілому, знайти форму життя, яка найбільше відповідала б людській гідності. Розчарування у можливостях людського розуму змушує його звернутися до потойбічних сил, щоб об'єднати два світи, дві душі, які живуть у ньому.

*У мене в грудях дві душі живуть,
Між себе вкрай несхожі — і ворожі.
Одна впила жадливо в світ земний*

*І розкошує з ним в любовній млості,
А друга рветься в тузі огневій
У неба рідні високості*

Отже, Бог і чорт, безсмертний дух і смертне тіло сперечаються між собою в натурі Фауста. Два світи, дві душі — це смертна плоть і безсмертний творчий дух, що становлять людську сутність. Своє перше життя Фауст віддав науці, другий термін, відпущений йому, він хоче покласти на саме життя, протягом якого не раз знехтує підступними спокусами Мефістофеля і жодного разу не буде слухняним знаряддям у його руках. Навіть коли Фауст чимось поступався, це була поступка другій частині душі, яка, власне, і містила мефістофельське начало.

Фауст — не ідеальний герой. Упродовж життя він припускався багатьох помилок, але вперто шукав сенсу людського існування і безстрашно йшов до своєї мети.

Образ Мефістофеля

Мефістофель аж ніяк не схожий на чорта з легенд. Мефістофель — це втілення нещадної критичної думки. Він добре знає всі вади людей і дотепно глузує з них, бо не визнає жодної високої цінності в людському житті.

Мефістофель — чорт-цинік, чорт-практик, якому все відомо. Він — дух-матеріаліст, дух-аналітик, котрий зважає тільки на те, що дійсно існує.

Бог називає Мефістофеля «духом заперечення»; вони не ворогують між собою, а складають одне неподільне ціле.

Я ж — часть од часті лиш, що перше всім була,

Частинка тої тьми, що світло привела,

Те світло гордеє, що хочеться йому

З одвічних володінь прогнати матір-тьму.

Та це йому не вдасться — шкода сил,

Воно навек приковане до тіл:

Од тіл тече, в тілах лише прекрасне,

Тілами лиш спиняється в ході,

А згинуть ті тіла — тоді

Й воно разом з тілами згасне.

Отже, вони — два протилежні джерела одного начала, які різняться лише знаком: одному з них відповідає знак плюс, другому — мінус, один символізує світло, другий — тьму.

Водночас сам Мефістофель є часткою людини, складаючи з нею одне ціле. Мефістофель — це інша сторона безодні, яка називається людиною: та, що все піддає сумніву.

Мефістофель — духовний двійник Фауста. Це Фауст у Фаусті, чорт у людині, за висловом Достоевського. Чорт втілює в собі плоть і дух людини, ниці помисли Фауста та його високий скепсис.

Вони однаково думають і говорять. Інколи їх навіть важко розрізнити. Розмова Фауста з Мефістофелем за змістом і характером нагадує розмову з Богом.

І вічно скаржшися мені ти!

Невже ж тебе задовольнити

Земля ніколи не змогла б?

Ні, Господи.

Не радує мене тих знань скарбниця,

Що я збирав на протязі років...

Я ніби й ріс — а добре придивиться,

То духом я ні крихти не зміцнів;

Не став я ні на волос вищий,

До безконечного не ближчий.

Фауст та його двійник — не застигли форми, не добро і зло, які фехтують на відстані. Вони, мов рідина, набувають форми одне одного. Благородство чорта поступається місцем жорстокості людини, і навпаки. Мефістофель Гете максимально наближений до людини. Він персоніфікований і має характерні риси живої особистості, які не вичерпуються голим Ніщо. Він грає в ігри, які сам вигадує, чекає, сподівається, хитрує. Але між чортом і людиною є істотна різниця: людина ніколи не знатиме всього, тому в ній завжди залишиться місце для віри.

Мефістофелю відомі всі таємниці, у цьому корінь його зневіри й аморальності. Знаючи все про все, він глузує з честі, совісті, добра. Він — це лише знання, без співчуття, без кохання. Абсолютне знання звільняє його від моралі. Він сам собі початок і кінець, йому нікуди розвиватись. Він безсмертний цинік, і в цьому його приреченість.

Давній ворог людського роду, Мефістофель відвертає Фауста від високої мети, граючись, переступає через життя й душі людей, але лиходійство не є його «професійною» потребою. Вчинки Мефістофеля — зворотний бік задумів самого Фауста. Проте цим не вичерпується його роль в житті Фауста. Він розкриває перед ним зло світу і тим сприяє його розвитку, адже справжній рух — це суперечливий процес, що відбувається через єдність та боротьбу протилежностей. Критична думка Мефістофеля допомагає оновленню життя. У трагедії він ніколи не рівний самому собі, завжди різний, суперечливий, водночас привабливий і потворний.

Образ Маргарити

Чарівна, чиста, юна, Маргарита (Гретхен) є символом молодості і краси. Проте вона дитя свого часу, свого міста, парафіянка місцевої церкви, втілення філістерського середовища. Її легко обдурює піп, який привласнює скриньку з коштовностями, дарунок Фауста. Та навіть обман не може похитнути віри Маргарити, вихованої за суворими релігійними законами. Бог для неї — недосяжний моральний ідеал: він завжди вгорі, він карає й милує. Бог Маргарити, милосердний і добрий, існує для всіх, хто сповідує правду й совість.

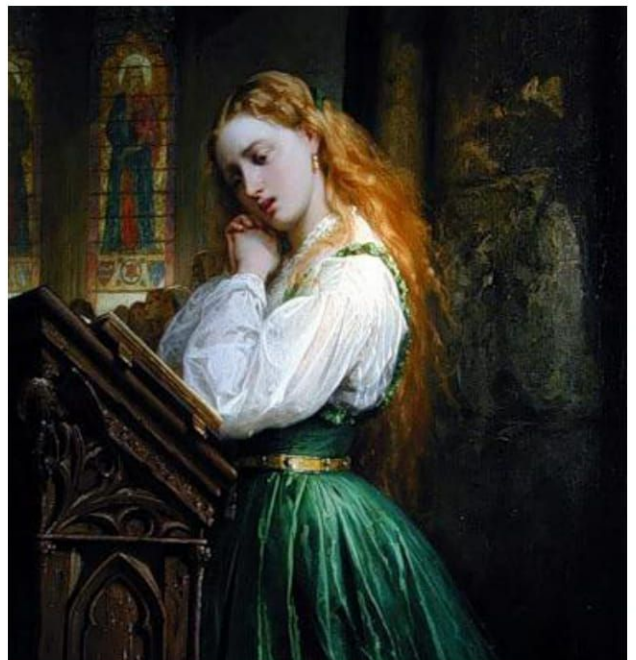
Маргарита уособлює цнотливість, простоту і природність. Вона наділена тонкою проникливістю та інтуїцією, яка анітрохи не слугує їй для самозбереження. Гретхен безпомилково відчуває у Мефістофелеві ворога, бо він заперечує все, що вона цінує. Совість не дозволила їй піти за Фаустом, який хотів звільнити її з в'язниці. Без чистого сумління для неї немає свободи. Вона божеволіє, не здатна зрозуміти, чому її щире кохання стало причиною загибелі всієї родини.

У характері Гретхен немає нічого героїчного, вона легко підкоряється чужій волі, керується почуттями, а не розумом. При всій психологічній витонченості в зображенні порухів її душі, Маргарита у творі виступає узагальненим образом жертвовного кохання. Поза філософською стихією її трагедія близька до аналогічних драм в українській літературі — «Сердешної Оксани» Квітки-Основ'яненка, «Катерини» Шевченка.

Гете так і не зміг поставити крапку в трагедії. Мабуть, у цьому виявилась мудрість поета, обережність думки, яка вагається, непевна, що знайшла абсолютну істину. Адже істина не однозначна і не обмежується цариною науки, чи «діла», чи кохання. Вона в синтезі усіх начал, в людині, в її невинних пошуках і боротьбі.

Фабула твору не розкриває повністю його сенсу. За зовнішніми подіями криється глибокий внутрішній смисл трагедії. Він осягається, зокрема, через поетичну мову персонажів, яка передає найтонші відтінки їхніх роздумів і почуттів. Мова Фауста пронизана думкою, пристрасстю, енергією, захопленням; мова Мефістофеля відбиває його бездуховність, сповнена сарказму та іронії. Глибоким ліризмом пройнята мова Гретхен, її почуття виливаються в пісні.

Проблеми, яких торкнувся Гете в своєму «Фаусті», належать до вічних проблем людства, бо вічно триватиме боротьба «неба» і «землі», «духу» і «потреби». Суперечка між дияволом і людиною в душі самої людини є складною морально-філософською проблемою, що здавна хвилювала людей.

Порівняльна характеристика образів Фауста і Вагнера

Фауст	Вагнер
1. Ставлення до науки	
Фауст — творець, для нього наука має значення лише тоді, коли пов'язана з життям, проблемами буття. Він самовіддано шукає істину і в науці, і в житті, не зупиняючись перед перепонами. <i>"Пергаментом жаги не вгамувати, Не в нім свята, живуца течія; Повік тобі на спрагу знемагати, Коли суха душа твоя".</i>	Вагнер — ремісник у науці, кабінетний учений. Його істини мертві, висока мета викликає в нього лише страх, а не бажання пошуку. <i>"Ох, довгий лан знання, А ми недовговічні! Всі досліди мої критичні. Не раз ця думка зупиня".</i>
2. Процес пізнання	
Фауст зазнав злетів і падінь у процесі пізнання, але ніщо не зупиняє його в пошуку істини. <i>"Коли б дались мені могутні крила, Летів би я за сонцем повсякчас, Глядів би я на світ просторий У променистім сповитті..."</i>	Вагнер боїться поривань духу, йому ліпше читати книжки й дотримуватись усталених догм. <i>"Пташині крила — то мені до лиха; Книжки, книжки читати — от де втіха, Немає в світі кращої краси!.."</i>
3. Сенс буття	
Фауст прагне знайти сенс існування, він для нього таємничий і нерозгаданий. Це духовна мета героя, яка спонукає його ступити на важкий і тернистий шлях. <i>"Хто йде вперед, той завше блудить..."</i>	Вагнер вважає, що неможливо знайти "основу основ", тому шукати смисл буття — марна праця. <i>"Як важко досвіду добратись, Щоб до самих джерел дістатись! А там, дивись, на півшляху Сніткаєш нагло смерть лиху"</i>
4. Ставлення до світу	
Фауст намагається пізнати світ, він для нього безмежний і розмаїтий. Герой усвідомлює себе частиною світу, відкриває його у своїй душі. <i>"І світ встає в мені безмежний!.. "О земле, знову твій я!"</i>	Вагнер відгородився від світу мертвою наукою, він не знає і боїться його. <i>"Ми живем здебільше самотою І бачим світ хіба у день святний, Немов крізь телескоп, лише здалека..."</i>
5. Ставлення до природи	
Фауст схиляється перед красою і мудрістю природи, навчається в неї гармонії. <i>"Як все тут діє в колі вічнім, У многоликій красоті, Як сили горні в льоті стрічнім Міняють кінви золоті! На благовісних крилах мають, Споруду всесвіту проймають У гармонійній повноті! Яка картина! Ах! Картина лиш... Природо безконечна! Де ж, коли ж Знайду ту грудь, що нею світ ти поїш, І небо, й землю — все живиши?.."</i>	Вагнер не розуміє природи, вона для нього не існує як життєдайна сила. <i>"І я, було, частенько химерую, Але в таких дурницях не смакую. Набриднуть швидко всі поля й ліси..."</i>
6. Ставлення до людей	
Фауст не відділяє себе від народу й людства, беручи на себе духовний тягар їхніх проблем. Він відчуває свою єдність із людьми, працюючи заради них. <i>"Всюди буває ріст і цвітіння, Все одягає барвне одіння, І як немає квіток ще тут, То їх замінює вбраний люд. З зіри цієї обернися І на місто подивися: Як із темрявих воріт Весело висипав люд, мов цвіт. Сонце всіх їх радо віта: Це ж бо день воскресіння Христа".</i>	Вагнер не любить і не розуміє народ, протиставляє себе людям. <i>"Шановний докторе, із вами Приємно й корисно пройтись; А сам би я не зміг гулять між мугирями, Бо грубості я не виношу скрізь. Цей крик і зик, скрипки, скраклі Для мене зроду ненависні: Так репетують, мов їх гонять духи злі, І це в них гра, і це в них пісня"</i>
7. Слава	
Для Фауста слава — не головне, його хвилює лише нерозгаданість вічного смислу. <i>"Хвала юрби звучить мені, як глум, І скільки я вже передумав дум, Про те, що ми, невдахи бідні, І батько, й син — похвал не гідні!"</i>	Вагнер заздрить славі Фауста і сам мріє про поклоніння юрби. <i>"Народна шана, о великий муже, Тебе, напевне, схвилювала дуже. Щасливий той, хто весь свій хист Оберне на таку користь! Показує на тебе батько сину, Юрба навкруг хвилює без упину, Застиг скрипаль і танцюрист. Ти йдеш, а всі стоять рядами, Шапкуючи, прохід дають: Ще мить — і всі навколішки впадуть, Немов перед священними дарами!"</i>

Образ Фауста у комп'ютерних іграх

Іменем Фауста названий персонаж гри «**Фауст: Сім пасток для душі**»: гравець за Фауста повинен розплутати кілька історій, персонажем яких був демон Мефістофель.

Одним з персонажів аніме **Шаман Кінг** є Фауст VIII, прямиий нащадок легендарного чорнокнижника. Цей Фауст - геніальний лікар, фанатично відданий справі відродження своєї трагічно загиблої дружини Елізи за допомогою мистецтва чорної магії, почерпнутого їм з фоліантів свого предка.

Екранізації

Існує багато фільмів, пов'язаних із легендою про Фауста, але всі вони досить відрізняються від трагедії Гете або використовують тільки мотиви першої частини трагедії (любовна лінія Фауста і Маргарити). До цієї історії зверталися такі великі кінорежисери, як Ф. Мурнау («Фауст», 1926), Рене Клер («Краса диявола», 1950) і Олександр Сокуров («Фауст», 2011).

У радянські часи було знято два телеспектаклі з «Фауста» Гете:

1969 році — за виставою Е. Симонова в Театрі ім. Вахтангова (Фауст — А. Кацинський; Мефістофель — Ю. Яковлев);

1986 році — за виставою Михайла Козакова (у головних ролях — М. Козаків, З. Гердт, В. Муравйова).

Джерела

Вікіпедія. [Фауст \(Гете\)](#)

Давиденко Г. Й. Історія зарубіжної літератури XVII–XVIII століття: навч. посібник. [для студ. вищ. навч. закл.]/ Г. Й. Давиденко, М. О. Величко — [2-ге вид.]. – К.: Центр учбової літератури, 2007.

Ісаєва О. О. Зарубіжна література (рівень стандарту): підруч. для 11 кл. закладів загальної середньої освіти / О. О. Ісаєва, Ж. В. Клименко, А. О. Мельник. — К. : УОВЦ «Оріон», 2019.

Кадоб'янська Н. М., Удовиченко Л. М. Зарубіжна література (рівень стандарту). Підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти. — Харків: ТОВ «СИЦІЯ», 2019

Кадоб'янська Н.М. Зарубіжна література: підручник для 9 класу загальноосвітніх навч. закладів. – Х: Тов-во «СИЦІЯ», 2017

Ковбасенко Ю. І. Зарубіжна література: Підручн. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. — К.: Грамота, 2009.

Ковбасенко Ю. І. Зарубіжна література (рівень стандарту) : підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти / Ю. І. Ковбасенко. – Київ : Літера ЛТД, 2019

Ковбасенко Ю. І. Зарубіжна література: підручник для 9 класу загальноосвітніх навч. закладів. – Київ: Літера ЛТД, 2017

Куцінко О. Г. Усі уроки зарубіжної літератури. 11 клас. Профільний рівень + рівень стандарту. I семестр / О. Г. Куцінко. — Х. : Вид. група «Основа», 2019

Куцінко О. Г. Усі уроки зарубіжної літератури. 9 клас. — Х. : Вид. група «Основа», 2009.

Назарець В. М. Зарубіжна література: Підручник для 9 кл. загальноосвітніх навчальних закладів. — К.: Вежа, 2009.

Ніколенко О. М. Зарубіжна література (рівень стандарту): підруч. для 11 кл. закл. загальн. серед. освіти. / О. М. Ніколенко, Л. Л. Ковальова, Л. П. Юлдашева, Д. О. Лебедь, О. В. Орлова, К. С. Ніколенко. — К. : Грамота, 2019

Паращич В. В. Історичні умови та провідні ідеї Просвітництва. Вплив філософії на літературу й культуру доби. Художні напрями (просвітницький класицизм, просвітницький реалізм, сентименталізм) / Усі уроки зарубіжної літератури. 9 клас. I семестр.— Х. : Вид. група «Основа», 2017.

Півнюк Н. М. Зарубіжна література: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Н. О. Півнюк, Н. М. Гребницька, Г. М. Строганова. — К. : Освіта, 2009.

Чередник Л. А. Світова література. 9 клас: Авторські уроки. — Х.: Вид-во «Ранок», 2011.

Gorodenok. [Аналіз трагедії Й. В. Гете «Фауст»](#)

Истинное лицо лжедоктора Фауста <https://diletant.media/articles/33840397/>

Vincent Hloznik. Люстрації <http://book-graphics.blogspot.com/2015/07/faust-ii-ill-vincent-hloznik.html?m=0>